

JPP KURK LIETUVAI

PILIETINIO UGDYMO EFEKTYVINIMAS BENDROJO UGDYMO MOKYKLOSE. Geriausios tarptautinės praktikos ir jų pritaikymo galimybės Lietuvoje

Arnoldas Pikžirnis

Mantė Makauskaitė

2015 m. sausio mėn.

Jaunųjų profesionalų programa (JPP) „Kurk Lietuvai“ – pirmoji ir kol kas vienintelė profesinio tobulinimo ir gerosios užsienio praktikos pritaikymo programa Lietuvoje, kuri suteikia galimybę jauniems profesionalams savo žiniomis ir idėjomis prisidėti prie modernios Lietuvos ateities kūrimo.

ĮVADAS

Šiandieniniame geopolitiniame kontekste jaunosios kartos pilietiniai įgūdžiai ir kritinio mąstymo gebėjimai tampa viena esminių užduočių Lietuvos švietimo sistemai. Nepaisant esamų programų bei tam kasmet skiriamų lėšų, pilietinis ugdymas neduoda rezultatų – pastebimas menkas jaunų žmonių aktyvumas politikoje ir visuomeniniame gyvenime.

Tyrimai rodo, kad pilietiškumo ugdymas negali būti paliktas tik šeimai, nes mokyklos vaidmuo formuojant mokinių nuostatas ir įgūdžius gali būti lemiamas (ypač jei šeima to neužtikrina)¹. Todėl ir Europos Komisijos inicijuojamų „Euridikės“ (2005, 2012) tyrimų rengėjai nuolat akcentuoja poreikį investuoti į mokytojų rengimą ir užtikrinti jų kompetencijas. Mokytojai teigia ne visada suprantantys, kas turi būti mokoma pilietinio ugdymo pamokose ir ko jomis norima pasiekti (ypač jei tai atskiras mokomasis dalykas). Tokia pozicija yra nulemta aplinkybės, kad Lietuvoje pilietinio ugdymo mokytojai niekada nebuvo ruošiami – Lietuvos edukologijos universitetas 2014-aisiais paruošė pirmą pasirenkamąją programą istorijos ir pilietinio ugdymo mokytojams.

Neturint bendros mokytojų rengimo programos, galima teigti, kad pilietinio ugdymo praktinė interpretacija Lietuvos mokyklose balansuoja tarp tautiškumo ugdymo ir teisės pagrindų mokymo. Visgi teorinė apibrėžtis Lietuvos pilietinio ugdymo programoje gana tiksliai apibendrina, kad pilietiškumas yra „asmens savo teisių, atsakomybės ir pareigų demokratinei valstybei suvokimas, veikla visuomenės labui, bendrapiliečių teisių ir laisvių, demokratijos gynimas, gerovės Lietuvai siekimas“².

KOKIĄ PROBLEMĄ SPRENDŽIAME?

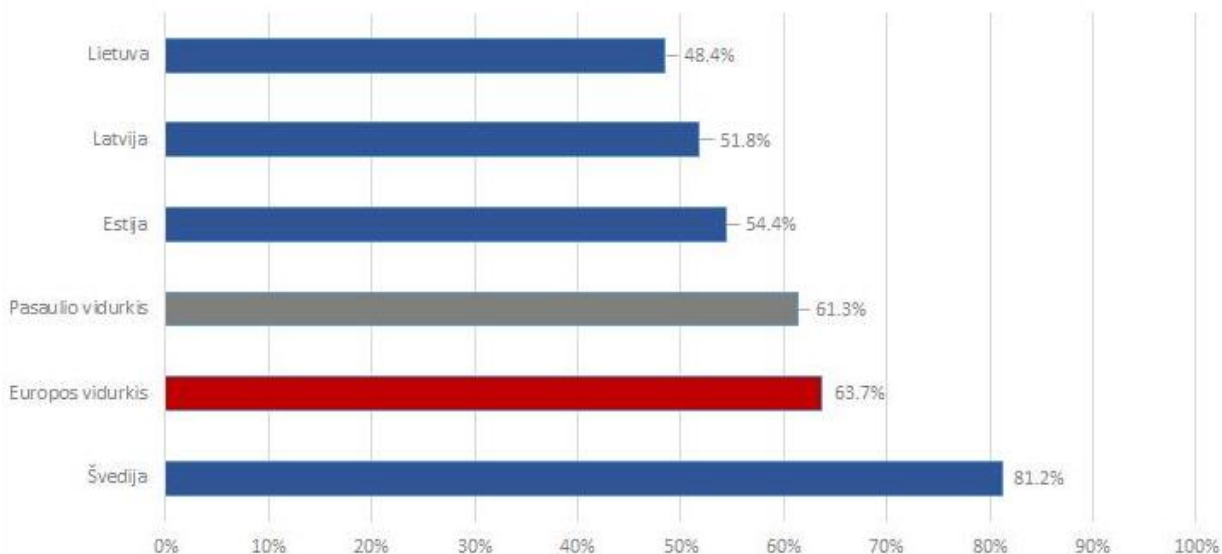
Pilietinės visuomenės instituto duomenimis, valstybė, jos institucijos, politinės piliečio teisės, laisvės ir pareigos lietuviui dar nėra savos. Lietuvos visuomenėje vyrauja archajiška, atsieta nuo modernaus pasaulio realybės ir iššūkių, etninė, o ne politinė tapatybė. Tai reiškia, kad Lietuvos piliečiai, kaip ir sovietiniais metais, linkę tapatintis vien su kalba, papročiais, istorija, bet ne su valstybe, pilietinėmis teisėmis bei laisvėmis. Todėl šalyje dominuoja pasyvi politinė kultūra – dauguma gyventojų, net ir būdami nepatenkinti valstybės vykdoma politika, nemano, kad galėtų ką

¹ Hoskins B., *Draft framework on indicators for Active Citizenship*, Ispra: CRELL, 2006.

² Ilgalaikė pilietinio ir tautinio ugdymo programa, 2008.

nors pakeisti, ir nesiruošia imtis aktyvios visuomeninės veiklos³. Tai puikiai iliustruoja menkas lietuvių aktyvumas per rinkimus.

Rinkėjų aktyvumas parlamento rinkimuose 2004–2014

Šaltinis: www.idea.int/vt

Vyresnės visuomenės dalies pasyvumą galima pateisinti sovietine praeitimi, tačiau jaunimo rezultatai turėtų būti visai kitokie. Visgi, nepaisant to, kad Lietuvos bendrojo ugdymo sistemoje yra atskiras modulis, skirtas pilietiškumo pagrindams ugdyti 9 ir 10 klasėse, Lietuvos Respublikos Seimo rinkimuose 2012 m. jaunimo aktyvumas dar žemesnis už šalies vidurkį – siekia vos 18 %⁴.

Menkas jaunimo aktyvumas per rinkimus nėra vienintelė su pilietiškumu susijusi problema. 2013 m. *Eurobarometro* duomenimis, Lietuva yra viena iš trijų ES valstybių (kartu su Vengrija ir Kipru), kurių jaunimas yra **nelinkęs** įsitraukti į visuomeninę veiklą (Lietuvoje – 63 %, Kipre – 67 %, Vengrijoje – 63 %, ES vidurkis – 44%). Visgi tas pats tyrimas parodė, kad **Lietuvos jaunimas pirmąją** Europoje, teisingai **atsakydamas į teorinius klausimus** apie rinkimų sistemą (70 % Lietuvos jaunimo į klausimus atsakė teisingai, ES vidurkis – 47 %). Svarbu ir tai, kad Lietuvos, kaip ir Belgijos, Bulgarijos ir Graikijos, jaunimas **mažiausiai tiki, kad jų balsas gali nulemti sprendimų priėmimą** (72–74 % netiki savo balso svarba, ES vidurkis – 64 %). Galima teigti, kad pilietinis ugdymas Lietuvoje suteikia teorinių žinių apie politinės sistemos sąrangą, tačiau neugdo

³ Pilietinės visuomenės institutas, *Lietuvos tauta: būklės ir raidos perspektyvų analizė*, 2006.

⁴ Vyriausioji rinkimų komisija, 2012.

įgūdžių aktyviai įsitraukti į visuomeninę (bendruomeninę) veiklą ir neskatina priimti atsakomybės už procesus, vykstančius valstybėje⁵.

Strateginiuose valstybės dokumentuose numatyta siekti bendruomenių ir nevyriausybinių organizacijų veiksmingumo ir veiklos efektyvumo⁶, sudaryti visuomenei sąlygas „pačiai kurti savo ateitį ir keisti aplinką, pradėdant savo kiemą ir baigiant valstybę“⁷. Tačiau iš tyrimų matyti, kad šioms tikslams įgyvendinti reikalingi sisteminiai ugdymo proceso pokyčiai.

PROBLEMAS PRIEŽASTYS

Pilietinės visuomenės instituto 2012 m. tyrimas atskleidė, kad pilietinis ugdymas bendrojo lavinimo dalykų sistemoje vertinamas kaip vienas mažiau reikalingų (egzamino nėra, kartais ir pažymio nėra, o įskaitą gauna visi). Šį dalyką nuvertina tiek mokytojai, tiek mokiniai⁸. Mokiniai pasigenda sąryšio tarp informacijos, gaunamos per pilietiškumo pagrindų pamokas, ir kasdienio gyvenimo. Jie kelia klausimus apie demokratinių institucijų veikimo principus, asmeninę įtaką valstybėje ir kasdieninį politinį gyvenimą, tačiau mokytojai, dėstantys pilietinio ugdymo pagrindus, nesijaučia pasirengę diskutuoti šiomis temomis.

Verta išskirti keletą esminių šio tyrimo išvadų:

- mokytojai [...] jaučiasi stokojantys kompetencijų diskutuoti su moksleiviais apie politiką, padėti jauniems žmonėms suprasti šalies politinį gyvenimą (p. 60);
- mokytojai yra sutrikę, jiems trūksta aiškesnės vidinės orientacijos, kaip būti [pilietinio ugdymo] profesionalais, o ypač – tinkamais pilietiškumo pavyzdžiais jaunimui (p. 60);
- dauguma mokytojų politiką laiko tabu. Tabu dėl to, kad daug kas ten „nešvaru“, „neaišku“, be to, visiškai neatsiribojęs nuo politikos mokytojas gali būti apkaltintas politiniu šališkumu, pagalba vienai ar kitai partijai (p. 23);
- pamokos yra nesusiejamos su praktine veikla – anot pačių moksleivių, konspektavimo ir mokymosi iš vadovėlių alternatyva galėtų būti tiesioginis sąlytis su valstybės institucijomis. Mokiniai teigia, kad pilietinis ugdymas būtų daug įdomesnis, jei vyktų už mokyklos ribų (p. 8);
- jauni žmonės susiduria su tuo, kad patys mokytojai vengia diskutuoti politinėmis temomis; be to, būtų svarbu, kad tokios diskusijos apimtų įvairias politines pažiūras, jos

⁵ Flash Eurobarometer 375, *European Youth: Participation in Democratic Life*, 2013.

⁶ 2014–2020 m. Nacionalinė pažangos programa, 2.2 tikslas.

⁷ *Lietuva 2030*.

⁸ Pilietinės visuomenės institutas, *Pilietiškumo ugdymo būklės kokybinis tyrimas*, 2012.

nebūtų primetamos, būtų aptariamoms jaunimui žinomos ir artimos temos (p. 11).

Pastebimas ryšys tarp mokytojų įvardyto kompetencijų stygiaus ir mokinių nurodytų pamokų trūkumų. Akivaizdus ir praktinės veiklos nebuvimas. Nors ugdymo planuose deklaruojama, kad socialinė mokinių veikla yra svarbi pagrindinio ugdymo dalis, siejama su pilietiškumo ugdymu, tačiau realybėje ji sulaukia mažai dėmesio – skiriamos vos 5 akademinės valandos per metus, o ir šios dažnai praleidžiamos tvarkant mokyklos inventorių. Neefektyvus šios veiklos organizavimas yra neišnaudota galimybė pilietiškumo ugdymą susieti su praktika, skatinti jaunimą įsitraukti į visuomeninį gyvenimą.

Nors pilietiškumo pagrindų modulio koncepcija M. Lukšienės parengta dar 1996 m., Lietuvos edukologijos universitetas (LEU) iki šiol neturėjo jokių formalų įrankių, skirtų pilietinio ugdymo mokytojo kvalifikacijai įgyti. Šiuo metu LEU kartu su Jono Žemaičio karo akademija kuria programą pilietinio ugdymo mokytojams rengti. Visgi ši neprivaloma (pasirenkamoji) programa tik iš dalies sprendžia problemą, nes pilietinio ugdymo mokytojo kvalifikaciją įgiję pedagogai į mokyklas ateis ne anksčiau kaip 2018 m.; be to, šiuo metu dirbančių pedagogų identifikavimo kompetencijų stygiaus ši programa nesprendžia.

GALIMI SPRENDIMO BŪDAI (UŽSIENIO ŠALIŲ PRAKTIKA)

Pilietinis ugdymas aktualizuojamas visos ES lygmeniu: mažėjantis piliečių aktyvumas ir pasitikėjimas partijomis bei kitomis demokratinėmis institucijomis verčia ieškoti sprendimo būdų. Kalbant apie tarptautinį kontekstą, reikėtų pasakyti, kad pilietiškumo ugdymo problemos Lietuvoje nėra išskirtinės, kitos Europos (ir ne tik) šalys su jomis taip pat susiduria, diskutuoja tiek apie pilietiškumo ugdymo turinį, tiek apie vertinimo metodus⁹.

Nesutariama ir dėl pačios pilietiškumo sąvokos, t. y. kokį žmogų galima vadinti pilietišku, kokios kompetencijos ir įgūdžiai turėtų būti ugdomi, kokios žinios perteikiamos. Visgi pastaruoju metu daugiau dėmesio skiriama aktyviam pilietiškumui (angl. *active citizenship*), siekiant pabrėžti, kad jaunuoliai turi būti ugdomi ir skatinami aktyviai prisidėti prie savo bendruomenės ir šalies gerovės, ne tik išmokti teorinius dalykus. Todėl į pilietiškumo ugdymą turėtų patekti šios sritys¹⁰:

- politinis raštingumas;
- kritinis mąstymas;
- demokratinių nuostatų ir vertybių ugdymas;

⁹ Euridikė, *Citizenship Education in Europe*, 2012.

¹⁰ Euridikė, *Citizenship Education in Europe*, 2012.

- aktyvaus dalyvavimo mokyklos ir visuomenės gyvenime skatinimas.

Siekiant ugdyti aktyvų pilietį JAV, **skatinama formalųjį ugdymą kuo labiau susieti su neformaliuoju**, skatinti mokyklas bendradarbiauti su socialiniais partneriais, moksleivius įtraukti į veiklas už mokyklos ribų, „įbendruomeninti“, nes tyrimai rodo tokios sistemos veiksmingumą¹¹.

Skandinavijos šalyse, Vokietijoje, Italijoje ne vieną dešimtmetį vykdomos jaunimo užimtumo programos (angl. *Operating Days Work*), kurių esmė – vieną dieną per mokslo metus skirti savanoriškam darbui. Teigiama, kad tokie projektai turi teigiamą poveikį; skatinamas jų tęstinumas, nes ugdymo procesas turi būti nuoseklus ir ilgalaikis, kad būtų užtikrintas jo tvarumas, t. y., kad moksleivių pilietinė veikla neatrodytų kaip vienkartiniai, proginiai projektai, bet vyktų nuolat. Būtent siekiant tęstinumo, Nyderlanduose 2007 m. priimtas įstatymas, kad mokiniai, norėdami gauti vidurinės mokyklos baigimo pažymėjimą, privalo atlikti 30 val. socialinę praktiką¹². Ji mokykloje organizuojama bendradarbiaujant su vietos savivaldos, pilietinės visuomenės ir nevyriausybių organizacijų atstovais¹³. Teigiama, kad sistema pasiteisino ir bendradarbiavimu buvo patenkintos visos pusės, o moksleiviai likdavo savanoriauti pasirinktose organizacijose. Be to, anot Nyderlandų švietimo ir mokslo ministerijos, išėję iš mokyklos jaunuoliai jaučiasi turį ryšį su platesne bendruomene, o to dalyvavimas tik uždaroje mokyklos veikloje to neužtikrintų¹⁴.

Analizuojant, koks yra geresnius rezultatus tarptautiniuose tyrimuose demonstruojančių Europos šalių (Suomijos, Danijos, Švedijos, Lenkijos, Airijos, Šveicarijos, Estijos, Anglijos) pilietinio ugdymo turinys, matyti, kad jame itin daug dėmesio skiriama temoms, kurios Lietuvoje dar nėra labai populiarios arba nesulaukia tiek dėmesio. Tai skirtingos kultūros, etninės ir savanorių grupės, konfliktų sprendimas, ekonomika ir verslas, vietinės institucijos ir organizacijos, aplinka. Minėtų šalių nacionalinėse ugdymo programose taip pat skiriamas didesnis dėmesys tokiems pilietinio ugdymo aspektams kaip sąlygų, skatinančių mokinius įsitraukti į sprendimų priėmimą mokykloje ir į bendruomenės veiklą, kūrimas, kaitos procesų mokykloje ir bendruomenėje stebėjimas ir analizė, dalyvavimo ir įsipareigojimo galimybių įvertinimas¹⁵.

JAV pilietinio ugdymo sistema (kaip ir kitų šalių) yra labiausiai kritikuojama dėl pernelyg teorinio dėstymo klasėse, kai remiamasi faktų ir datų įsiminimu. Todėl siekiama jį kreipti į asmeninės atsakomybės formavimą, pasitelkiant keletą pagrindinių priemonių. Tai:

- dalyko dėstymas klasėse tradiciniais metodais;

¹¹ Jessica Gingold, *Building an Evidence-Based Practice of Action Civics: The current state of assessments and recommendations for the future*, The Center for Information and Research on Civic Learning and Engagement, Tufts University, 2013.

¹² Euridikė, *Citizenship Education in Europe*, 2012.

¹³ <http://www.maatschappelijkestage.nl/>

¹⁴ Konsultacija el. paštu

¹⁵ Euridikė, *Citizenship Education in Europe*, 2012.

- diskusijos kontraversiškomis ir aktualiomis temomis;
- praktinės užduotys grupėse;
- praktinė socialinė veikla bendruomenėse;
- demokratių procesų simuliacija (tarptautinių organizacijų, teismų, veiklų imitavimas, debatai, projektinės veiklos sprendžiant aktualius klausimus);
- aktyvus mokinių įsitraukimas į mokyklų valdymą;
- mokinių skatinimas įsitraukti į veiklą už mokyklos ribų (konferencijos, debatai, skautų ir įvairios labdaros organizacijos, būreliai ir kt.).¹⁶

KAIP EFEKTYVINTI PILIETIŠKUMO UGDYMĄ LIETUVOJE?

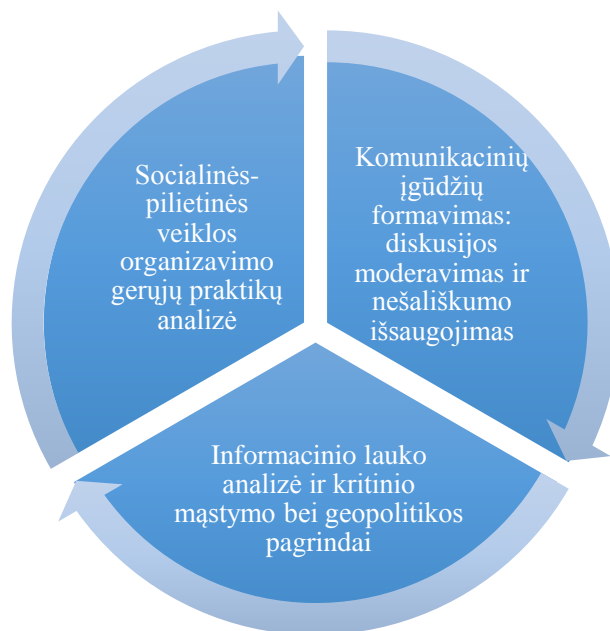
Kvalifikacijos tobulinimo programa

Šiandieninėmis geopolitinėmis sąlygomis verta atkreipti dėmesį, kad pilietinio ugdymo pagrindai mokykloje galėtų aktyviai prisidėti prie kritinio mąstymo ugdymo. Įvykių analizė ir priešastinio ryšio ieškojimas turėtų skatinti kokybišką diskusijų kultūrą ir demokratių vertybių formavimąsi mokykloje. Remdamiesi tyrimais ir konsultacijomis su švietimo ekspertais, siūlome rengti kvalifikacijos tobulinimo programą ir regioninius mokyklų komandų mokymus, nukreiptus į:

- 1) informacinio lauko analizę ir kritinio mąstymo bei geopolitikos pagrindus;**
- 2) komunikacinių įgūdžių formavimą, leidžiantį nešališkai analizuoti politinius procesus su mokiniais, naudojantis atnaujinamais pamokų planais;**
- 3) pilietinės-socialinės veiklos organizavimo pavyzdžių bei idėjų analizę ir praktinius patarimus, kaip išnaudoti už mokyklos ribų esamas galimybes.**

¹⁶ Campaign for the Civic Mission of Schools, 2014.

Mokytojų kvalifikacijos tobulinimo programos turinys

Siekdami didesnio mokytojų susidomėjimo ir palankumo siūlomai kvalifikacijos tobulinimo programai ir mokymams, raginame orientuotis į kokybiškų mokymosi proceso valdymo gebėjimų lavinimą, kursuose žinias perteikiant mokyklų komandoms, kurias sudarytų administracijos vadovai ir mokytojai, labiausiai susiję su dalykiniu pilietiškumo, istoriniu ir lituanistiniu ugdymu.

Remdamiesi panašių kursų metodikomis, pagal kurias galimų dalyvių skaičius ribojamas iki 30-ies, siūlome kvalifikacijos tobulinimo programą vykdyti savivaldybėse etapais, pirmais metais apimant regionines savivaldybes.

Šios programos įgyvendinimas turėtų būti suderintas su mūsų siūlomomis priemonėmis (aktualijų analizės pamokų metodika ir pilietinės-socialinės veiklos organizavimas) – bandomiesiems projektams įgyvendinti pasirinktos savivaldybės galėtų tapti prioritetiniais rajonais rengiant kvalifikacijos tobulinimo programos kursus. Atkreipiame dėmesį, kad šiuo metu Ugdymo plėtotės centro vykdomas Medijų ir informacinio raštingumo projektas galėtų papildyti siūlomą mokymų programą. Siekiant užtikrinti ugdymo tvarumą, įgyvendinant Medijų ir informacinio raštingumo projektą sukaupta patirtis ir metodinės medžiagos galėtų iš dalies užpildyti informacinio lauko analizės mokymų dalį ir tapti naudinga įrankiu tolesnei mokytojų kvalifikacijos kėlimo programai.

SIŪLOMAS PILIETINĖS-SOCIALINĖS VEIKLOS ORGANIZAVIMO MODELIS

Siūlome plėtoti ir efektyvinti pilietinių-socialinių veiklų organizavimą, siekiant susieti teorines žinias su realiu pasauliu, skatinti moksleivius spręsti bendruomenės problemas ir prisidėti prie gerovės kūrimo, įgyti bendrųjų pilietinių-socialinių kompetencijų, t. y. ugdyti(s) aktyvų pilietiškumą. Siekiamybė – atvira, su socialiniais partneriais bendradarbiaujanti mokykla bei su formaliuoju glaudžiai susietas neformalusis ugdymas, o moksleiviai įtraukti į veiklą už mokyklos ribų.

Siūlome atnaujinti socialinės veiklos apibrėžtį, įtraukiant į ją pilietinę veiklą bei įtvirtinant pilietinei-socialinei veiklai skiriamų valandų skaičių, padidintą nuo „ne mažiau kaip 5 pamokų (valandų)“ iki „ne mažiau 20 pamokų (valandų)“.

Siūloma pilietinės socialinės veiklos apibrėžtis:

„Pilietinė-socialinė veikla pagrindinio ugdymo programoje yra privaloma, siejama su pilietiškumo ugdymu, vietos bendruomenės ir mokyklos tradicijomis, vykdomais projektais, kultūrinėmis bei socializacijos programomis ir pan. Per mokslo metus jai skiriama ne mažiau kaip 20 pamokų (valandų). Tai savivaldybių jaunimo reikalų koordinatorių ir mokyklos siūloma veikla, kurią mokinys pasirenka suderinęs su savo klasės vadovu. Pilietinė-socialinė veikla skirta moksleiviui įtraukti į bendruomenės gyvenimą ir praktiniams piliečio gebėjimams ugdyti, todėl pirmenybė turėtų būti skiriama veiklai už mokyklos ribų, bendradarbiaujant su vietos nevyriausybinėmis ir visuomeninėmis organizacijomis, savivaldos institucijomis. Mokinys gali pasirinkti ir savarankiškai atlikti pilietinę-socialinę veiklą.“

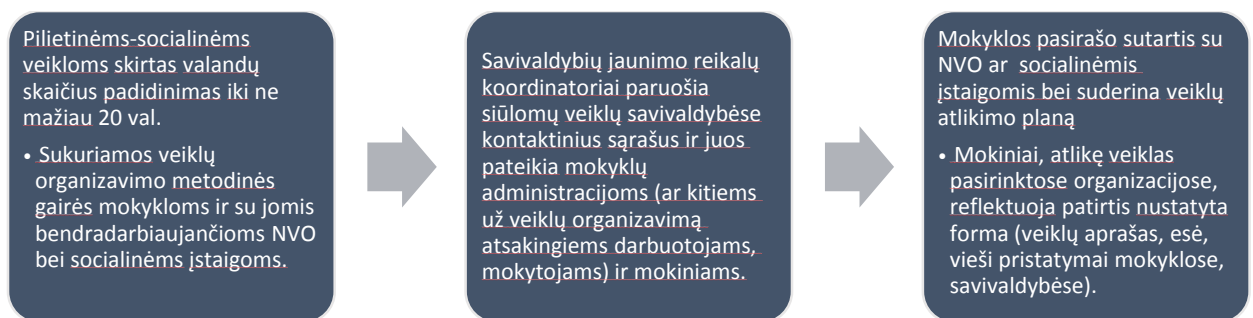
Taip pat siūlome:

- Bendradarbiaujant su savivaldybių jaunimo reikalų koordinatoriais (NVO tarybomis), paruošti mokykloms asmeninius pilietinės-socialinės veiklos, kuri atlieptų vietoje egzistuojančias galimybes ir bendruomenės poreikius, sąrašus (jaunimo reikalų koordinatoriai yra gerai susipažinę su atskirose savivaldybėse esančiomis galimybėmis: NVO, senelių, vaikų namais, valstybei (bendruomenei) svarbiais vietiniais objektais, kuriems reikia priežiūros (pvz., partizanų kapai), ir pan.).
- Paruošti veiklų sąrašus skirtingoms amžiaus grupėms: 5–6, 7–8, 9–10, 11–12 klasėms.
- Inventorizuoti gerosios praktikos pavyzdžius („Kuriame Respubliką“, „Vaikščiotojai“, Jėzuitų gimnazijos patirtis, I. Zaleskienės „Socialinės veiklos vadovas: knyga mokytojui“), jais remiantis parengti veiklos organizavimo metodiką ir surengti kursus mokytojams bei savivaldybių jaunimo reikalų koordinatoriams.

- Jaunimo reikalų koordinatoriai, ruošdami veiklos sąrašus, turėtų konsultuotis su vietos jaunimu ir palikti vietos pačių mokinių (ypač vyresnių klasių) iniciatyvai, tartis, kokias problemas būtų galima spręsti.

- Paruošti gaires NVO, kurios galėtų priimti norinčius mokinius, kad jiems būtų užtikrinta įdomi, reikšminga, pridėtinė vertę kurianti veikla ir skatintų pilietinį ir socialinį atsakingumą.

- Užtikrinti struktūruotą atliktos veiklos analizės (refleksijos) sistemą, kad pilietinė-socialinė veikla turėtų edukacinės reikšmės. Tai galėtų būti aprašo pildymas, esė rašymas, projektų (veiklos) pristatymas mokyklose, savivaldybėse, o savivaldybė galėtų skirti apdovanojimų.

Pilietinių ir socialinių kompetencijų, vertybių ir nuostatų ugdymas yra sudėtingas, kompleksinių sprendimų reikalaujantis procesas, kuriame vien indoktrinacijos metodų nepakanka¹⁷. Visgi mokinių pilietiškumo ugdymas vis dar yra paremtas tokiais metodais, ignoruojant faktą, kad kalbos apie pilietiškumo ugdymą tokiu atveju tampa tik deklaratyviais postulatais. Visuomeninė veikla mokiniams leidžia susieti savo žinias su realiu pasauliu bei kuria įgūdį prisidėti prie savo aplinkos gerinimo. Tyrimai (tiek kiekybiniai, tiek kokybiniai) rodo, kad dalyvavimas pilietinėje-socialinėje veikloje turi teigiamos įtakos moksleivių žinioms ir nuostatoms, ugdo atsakingumą ir lavina kritinį mąstymą. Be to, stiprina tapatumo su bendruomene jausmą¹⁸.

Siūlomas sprendimas paskatintų moksleivius plačiau ir kokybiškiau įsitraukti į visuomeninę veiklą, o mokyklas interaktyviau išnaudoti pilietinei-socialinei veiklai skirtas valandas. Be to, nevyriausybinės organizacijos taip pat būtų paskatintos atsiverti visuomenei, pakilti į aukštesnį veiklos lygį, o tai prisidėtų prie pilietinės visuomenės stiprinimo. Padidinus pilietinei-socialinei veiklai skirtą valandų skaičių, moksleiviai galėtų užsiimti pilietine-socialine veikla ne prabėgomis, bet įsitraukti į reikšmingesnes ir įdomesnes veiklas, o ilgalaikis įsitraukimas stiprintų įgūdį dalyvauti tokiose veiklose bei pagerintų pilietinės galios tvarumą.

¹⁷ Irena Zaleskienė, *Socialinės veiklos vadovas: knyga mokytojui*, Vilnius, 2008.

¹⁸ Nicole Nicotera, Sarah Brewer, Eric DesMarais, „Developing the Civic Skills of Public School Youth: A Mixed Methods Assessment“, in: *International Journal of Research on Service-Learning and Community Engagement*, 2013, Vol. 1, No. 1.

SIŪLAMOS PAMOKŲ RENGIMO METODIKOS

Norėdami išvengti politinių partijų įtakos mokytojams galime remtis JAV nevyriausybinių organizacijų gerąja praktika, kai pasirinkta nevyriausybinių sektoriaus įstaiga viešai išplatina mėnesinius pamokų planus, kuriuose aptariamos bent dvi (vidaus reikalų ir užsienio politikos) aktualijos. Šiuose pamokų planuose teikiamos rekomendacijos, kaip skatinti ir vesti kokybišką diskusiją, organizuoti temos pristatymus iš skirtingų pozicijų, kokių klaidinamų terminų derėtų vengti diskutuojant tam tikra tema ir kodėl.

Kadangi šiam sprendimui techniškai įgyvendinti nereikia papildomų išteklių (planai galėtų būti platinami *pdf* formatu, naudojantis mokyklų elektronine sistema) ir pamokų planų sąnaudas sudarytų tik išlaidos ekspertų konsultacijoms, galime teigti, kad teikiami aiškiai apibrėžti patarimai mokytojams sukurtų didelę pridėtinę vertę ir kartu su kvalifikacijos tobulinimo programa galėtų stipriai prisidėti prie geresnės pilietinio ugdymo pamokų kokybės.

IŠVADOS

Kritinio mąstymo ugdymas, kartu aktyvinant pilietinę-socialinę veiklą ir didinant visuomenės įsitraukimą į neatlygintą veiklą, gali reikšmingai prisidėti prie bendros valstybės saugumo atmosferos stiprinimo. Be to, neatlygintinas ilgalaikis įsitraukimas į visuomeninę veiklą akivaizdžiai kuria dvigubą pridėtinę vertę: tiek įsitraukiantiesiems, tiek bendruomenėms ir visai valstybės visuomenei.

Viena esminių sąlygų, siekiant sėkmingo pilietinio ugdymo bendrojo lavinimo mokyklose, – įkvepiantys ir profesionalūs mokytojai, gebantys analizuoti turimą informaciją ir skatinantys mokinius įsitraukti į pilietinę-socialinę veiklą. Atsižvelgdami į ligšiolinį menką dėmesį pilietinio ugdymo mokytojų rengimo programoms, siūlome didesnę reikšmę teikti kvalifikacijos tobulinimo programoms. Siekdami didžiausio mokymo efektyvumo, siūlome orientuoti programas į mokyklų komandas, kurias sudarytų tiek administracijos, tiek mokytojų bendruomenės atstovai, labiausiai susiję su dalykiniu pilietiškumo, istorijos ir lituanistikos mokymu.